

Rozpočtový deficit a veřejný dluh

Obsah přednášky

- Teorie krátkodobé fiskální nerovnováhy
- Teorie dlouhodobé fiskální nerovnováhy
- Fiskální kritéria

Definice fiskální nerovnováhy

- nesoulad mezi veřejnými příjmy a veřejnými výdaji
- a) krátkodobá fiskální nerovnováha:
 - přebytek, vyrovnaný rozpočet, **deficit**
- b) dlouhodobá fiskální nerovnováha
 - **dluh**

Krátkodobá fiskální nerovnováha

- **Obecně nesoulad mezi rozpočtovými příjmy a rozpočtovými výdaji v rámci jednoho rozpočtového období.**
- **Rozpočtový deficit** = situace, kdy jsou rozpočtové příjmy nižší než rozpočtové výdaje.
- **Rozpočtový přebytek** = situace, kdy jsou rozpočtové výdaje nižší než rozpočtové příjmy, tzv. negativní vládní úspora.

Primární x sekundární deficit

- primární deficit - převis veřejných výdajů nad veřejnými příjmy v daném rozpočtovém roce (bez započtení úroků z veřejného dluhu)
- sekundární deficit – spojený s náklady financování primárního deficitu
- celkový deficit = primární deficit + úroky z veřejného dluhu (úroky jsou mandatorním výdajem vlády, v posledních letech rostou nejrychleji ze všech výdajů)

Složky deficitu

- strukturální (aktivní) složka
 - vzniká na základě rozhodnutí vlády
 - je nástrojem fiskální politiky vlády
- faktory vzniku
 - expanzivní politika vlády (zvýšení výdajů nebo snížení daní)
 - vládní populismus a s ním související růst vládních výdajů k ovlivnění voličů
 - snaha rozložit důsledky výdajového šoku do více let
 - snaha rozložit daňovou zátěž (např. u nákladných veřejných projektů)

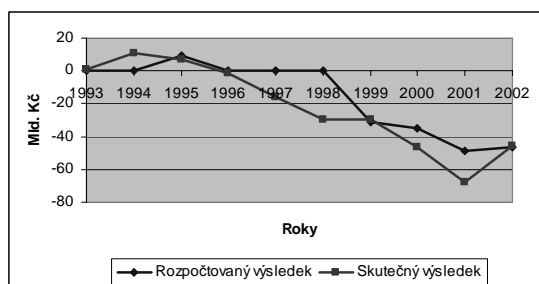
Složky deficitu

- cyklická (pasivní) složka
 - vzniká vlivem průběhu hospodářského cyklu či vlivem jiných exogenních faktorů (nikoliv rozhodnutím vlády)
- faktory vzniku
 - hospodářský pokles (deprese)
 - zvýšení cen základních surovin (např. ropné šoky)
 - mimořádné události (válečný konflikt, přírodní katastrofa apod.)
 - úrok z veřejného dluhu (pokud hrazen z rozp. výdajů)

Hledisko času

- plánovaná nerovnováha - např. Návrh SR, který jde každoročně do PSP ČR
- nerovnováha v průběhu rozpočtového období - dynamický pohled (Plnění SR - MF ČR)
- nerovnováha na konci rozpočtového období - statický (bilanční) pohled

Graf: Rozdíl mezi rozpočtovaným a skutečným výsledkem hospodaření SR (1993 – 2002).

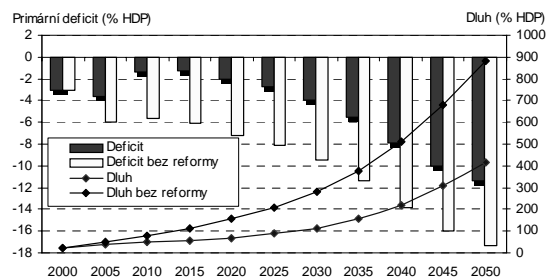

Zdroj: Autor na základě dat MF ČR.

Dlouhodobá fiskální nerovnováha

- veřejný dluh
 - souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu
 - zjednodušeně kumulace dosavadních rozpočtových deficitů
 - je jednou z variant řešení krátkodobé fiskální nerovnováhy

Graf: Primární deficit a veřejný dluh

Zdroj: Konvergenční program ČR, 2004.

Tabulka: Zdroje fiskálních rizik v ČR

Závazky	PŘÍMÉ (nastanou v každém případě)	NEPŘÍMÉ (nastanou pouze v některých případech)
EXPLICITNÍ (jsou zákonné nebo smluvní povahy)	<ul style="list-style-type: none"> - zahraniční a domácí státní dluh - současné rozpočtové výdaje - budoucí mandatorní výdaje 	<ul style="list-style-type: none"> - státní záruky - dluhy a jiné závazky ČKA - závazky České exportní banky, EGAP, Fondu pojištění vkladů
IMPLICITNÍ (vznikají na základě tlaku politických a zájmových skupin nebo veřejnosti)	<ul style="list-style-type: none"> - budoucí výdaje na údržbu a provoz veřejných investičních projektů - investiční výdaje na dopravu a životní prostředí podle požadavků pro vstup do EU - výdaje dle požadavků NATO 	<ul style="list-style-type: none"> - dluhy a jiné závazky FNM (závazky vůči České inkasní, Pozemkovému fondu apod.) - další problémy bank (KB, ČS) - další zřetly a neplacené dluhy podniků (České dráhy) - závazky Podpůrného garančního a lesnického fondu - dluhy a jiné závazky nižších územních celků - závazky kampaňůvek a penzijních fondů - závazky České finanční a další náklady nestandardních operací ČNB

Způsoby krytí deficitu

1. monetární - emise měny → inflace
2. rozpočtové - zvýšení daní (jiných veřejných příjmů)/snížení výdajů
3. dluhové
 - prodej vládních cenných papírů - dluhopisů
 - domácí či zahraniční vládní úvěry
 - transformace do veřejného dluhu
4. aktivy
 - např. výtěžkem z prodeje státního majetku či výnosy z privatizace

Rozpočtové důsledky deficitu

- krátkodobé
 - umožňuje zvětšení vládního rozpočtového omezení
 - nemusí způsobit výrazné rozpočtové komplikace
- dlouhodobé
 - může vést k rostoucí úrokové zátěži nebo k inflaci

Makroekonomické důsledky deficitu

- neoklasický přístup - hodnotí deficit negativně → odmítá jej
- keynesiánský přístup - hodnotí aktivní deficit pozitivně → v určitých případech ho doporučuje
- neoricardiánský přístup - popírá makroekonomické důsledky deficitu → je vůči němu neutrální

Metodiky pro stanovení velikosti deficitu (1)

GFS (1986)	ESA 95
metodika MMF	metodika Eurostatu
aplikuje MF ČR	aplikuje ČSÚ
„cash“ princip	akruální princip
„užší“ pojetí vlády	„širší“ pojetí vlády

16

Metodiky pro stanovení velikosti deficitu (2)

GFS (1986)	ESA 95
+ včasnost, transparentnost, nízké nároky na zdrojová data, vazba na SR	+ poskytuje komplexní pohled na hospodaření vládního sektoru (jednotky)
- nepodává komplexní obraz hospodaření vládního sektoru	- vyšší náročnost na datové zdroje, výstupní údaje s časovým zpožděním

Tabulka: Srovnání hodnoty vládního deficitu dle GFS a ESA 95

GFS	2000	2001	2002	2003	2004*
v mld. Kč	66,8	59,9	89,3	109,2	132,9
v % HDP	3,1 %	2,6 %	3,7 %	4,3 %	5,2 %

ESA 95	2000	2001	2002	2003	2004*
v mld. Kč	96,7	149,8	154,6	328,5	150,5
v % HDP	4,5 %	6,4 %	6,4 %	12,9 %	5,9 %

Zdroj: MF ČR, ČSÚ

Poznámka: HDP je revidovaný z března 2004, * rok 2004 – predikce MF ČR.

GFS a ESA 95

Do budoucna předpoklad výrazného snížení rozdílu mezi GFS-deficitem a ESA 95-deficitem – důvody:

- postupné ukončování činnosti TI,
- neočekávají se další významné imputace státních záruk,
- MF ČR pracuje na implementaci metodiky GFS 2001 – zahrnuje „širší“ pojetí vlády.

Fiskální udržitelnost v ČR

- Primární deficit je vysoký, vede k akumulaci dluhu bez ohledu na budoucí vývojové trendy a cyklický vývoj.
- Fiskální konsolidace zmírňuje fiskální nerovnováhu, ale nevede k jejímu odstranění (nezaručuje zastavení růstu podílu dluhu na HDP).

Fiskální politika je stále neudržitelná!

Maastrichtská kritéria

- uvádí Smlouva o EU
- pro přechod k EMU stanovena tato konvergenční kritéria týkající se fiskální politiky:
 1. Kritérium deficitu vládního sektoru - poměr deficitu vládního sektoru k HDP nepřekročí 3 %
 2. Kritérium hrubého vládního dluhu - poměr vládního dluhu k HDP nepřekročí 60 %

Pakt stability a růstu

- podepsán v r. 1997
- objasňuje opatření z Maastrichtské dohody související s postupy při nadměrném rozpočtovém deficitu (nad 3 % HDP)
- požadavek na členské země EMU, aby ve střednědobém horizontu dosáhly téměř vyrovnaného nebo přebytkového rozpočtu - členské státy EU musí 2x ročně překládat Radě svá rozpočtová data

Pakt stability a růstu (2)

- V krátké historii Paktu limity nedodržely Portugalsko, Německo a Francie, se kterými Evropská komise zahájila řízení.
- Kritéria podmínkou vstupu do EMU, ale při neplnění kritérií neexistuje hrozba vyloučení z EMU.
- Placení sankcí se projevuje v dalším nárůstu deficitu a veřejného dluhu.
- Rada nemá kompetence, aby intervenovala přímo do národních fiskálních politik.

Tabulka: Predikce deficitu zemí EU dle stabilizačních programů (v % HDP)

	2003	2004	2005	2006	2007
Belgie	0,0	0,3	0,5	n.a.	n.a.
Dánsko	2,2	2,5	2,4	n.a.	n.a.
Finsko	2,7	2,1	2,6	2,8	n.a.
Francie	-2,6	-2,1	-1,6	-1,0	n.a.
Irsko	-0,7	-1,2	-1,2	n.a.	n.a.
Itálie	-1,5	-0,6	-0,2	0,1	n.a.
Lucembursko	-0,3	-0,7	-0,1	n.a.	n.a.
Německo	-2,8	-1,5	-1,0	0,0	n.a.
Nizozemí	-1,0	-0,7	n.a.	n.a.	n.a.
Portugalsko	-2,4	-1,9	-1,1	-0,5	n.a.
Rakousko	1,4	2,0	2,5	2,5	2,4
Řecko	-0,9	-0,4	0,2	0,6	n.a.
Španělsko	0,0	0,0	0,1	0,2	n.a.
Švédsko	1,5	1,6	n.a.	n.a.	n.a.
Velká Británie	-2,2	-1,7	-1,6	-1,6	-1,6

Tabulka: Predikce veř. dluhu zemí EU dle stabilizačních programů (v % HDP)

	2003	2004	2005	2006	2007
Belgie	102,3	97,9	93,6	n.a.	n.a.
Dánsko	42,1	39,2	36,7	n.a.	n.a.
Finsko	41,9	41,9	41,4	40,7	n.a.
Francie	59,1	58,9	58,3	57,0	n.a.
Irsko	34,0	34,5	34,9	n.a.	n.a.
Itálie	105,0	100,4	98,4	96,4	n.a.
Lucembursko	4,1	3,8	2,9	n.a.	n.a.
Německo	61,5	60,5	59,5	57,5	n.a.
Nizozemí	51,2	49,0	n.a.	n.a.	n.a.
Portugalsko	58,7	57,5	55,3	52,7	n.a.
Rakousko	67,0	65,1	63,8	62,1	59,7
Řecko	100,2	96,1	92,1	87,9	n.a.
Španělsko	53,1	51,0	49,0	46,9	n.a.
Švédsko	50,9	49,3	n.a.	n.a.	n.a.
Velká Británie	38,8	38,9	38,9	39,1	39,2

Evropská kritéria a ČR

ČR přijala v rámci příprav na vstup do EU předvstupní hospodářský program (2003)
 - v něm i předpokládaný vývoj hodnoty deficitu a veřejného dluhu
 - zpracováno metodikou ESA 95

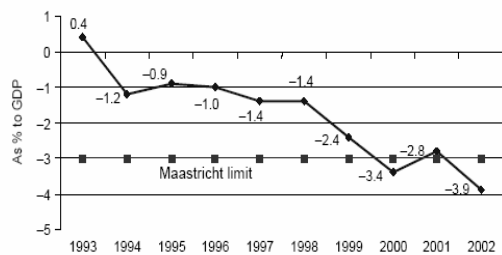
Tabulka: Predikce vývoje deficitu ČR dle předvstupního hospodářského programu (v % HDP)

	2001	2002	2003	2004	2005
Vládní sektor	-5,1	-6,4	-6,0	-5,7	-5,5
Centrální vláda	-4,6	-6,0	-5,9	-5,6	-5,5
Územní samosprávy	-0,6	-0,4	-0,2	-0,1	0,0
Fondy soc. zabezpečení	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0

Tabulka: Predikce vývoje veř. dluhu ČR dle předvstupního hospodářského programu (v % HDP)

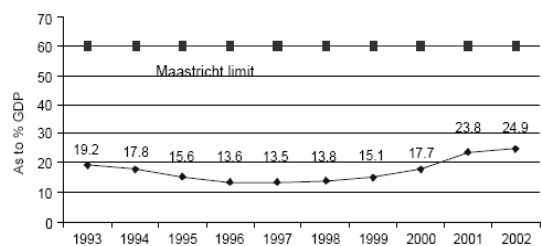
	2001	2002	2003	2004	2005
Hrubý veřejný dluh	23,6	25,6	27,8	31,3	34,7
Centrální vláda (bez ČKA)	16,9	17,9	22,8	28,5	32,3
ČKA	4,8	5,5	2,8	0,7	0,5
Zdravotní pojišťovny	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Územní samosprávy	2,3	2,2	2,2	2,1	1,9

Deficit veřejných financí a Maastrichtské kritérium

Source: Czech National Bank.

Veřejný dluh a Maastrichtské kritérium

Source: Czech National Bank.

KONEC ☺